

OD ZNANJA O BOGU DO SUSRETA S NJIM

Suvremeni čovjek nerijetko misli da se do Boga dolazi ponajprije razmišljanjem, dokazivanjem i zaključivanjem. Razum je doista važan, jer čovjek nije pozvan vjerovati naslijepo, bez pitanja i bez promišljanja. Pa ipak, na putu do Boga razum je sam, kao uostalom i osjećaji, sasvim nedostatan. Čovjek je po svojoj prirodi tragatelj: i u vjeri se pita, preispituje, traži. Tražeći Boga, čovjek se oslanja ponajprije na ono što mu je najdostupnije; na dvije sposobnosti koje u sebi otkriva i kojima vjeruje: razum i osjećaj. Obje ga vode prema nečemu što on tek naslućuje. Čovjek je oduvijek pokušavao doprijeti do Boga, dokazati njegovo postojanje. Aristotel je tako govorio o Prvome Pokretaču, Toma Akvinski je gradio dokaze kao kame-nje katedrale o Božjoj opstojnosti. Ukratko, razum koji slijedi lanac uzroka dođe do točke gdje uzroci prestaju imati smisla bez nečega što ih u konačnici nosi. Red u svemiru i kontingentnost svega što postoji upućuje na nužno biće koje stoji iza svega. Razum tu govori o Bogu kao o logičkom zahtjevu, neophodnoj hipotezi i filozofskom pojmu. No između hipoteze, pojma i susreta zjapi golem ponor. Sam zaključak razuma čovjeka ne angažira. Bog kao najviši bitak, teorijski koncept, premda logičan i ispravan, njemu je nedovoljan. Vjera zahtjeva više od onoga što razum može dati.

Naravno, vjera ne izbjegava, već traži i potiče razum (*fides quaerens intellectum*). Ona ne zastupa bijeg od razuma, nego njegovo nadilaženje. Pa ipak, ako se vjera reducira samo na razum, ona nužno ostaje nepotpuna. Može biti točna, ali i pasivna, nedjelotvorna, autoreferencijalna. Tomu je tako jer vjera nije tek prihvatanje određenih istina o Bogu. Ona je prvenstveno odnos. Odnos s Osobom; s Bogom kojem pristupamo po Isusu Kristu, jedinom posredniku između Boga i ljudi. A odnos se ne gradi samo mislima nego i povjerenjem, blizinom i nadasve predanjem. Nitko ne ulazi u dubok odnos s drugom osobom isključivo analizirajući samo činjenice o njoj. Potrebno je i nešto više od pukog poznavanja činjenica: otvorenost srca, spremnost na susret, unutarnja bliskost. Slično je i s Bogom: do Njega se ne dolazi samo putem hladne logike nego i putem nutarnjeg iskustva, čežnje, radosti, boli, nade i ljubavi.

I tu dolazimo do one druge sposobnosti na koju se čovjek u svom traženju Boga i razumijevanja svijeta uopće najčešće oslanja, a to su osjećaji. Oni su istiniti svjedoci. U njih se pouzdajemo. Oni nisu suprotnost vjeri, već njezin integralan dio. Kada su prožeti istinom, oni vjernika čine sposobnim ne samo razumjeti Boga nego i osjećati Njegovu blizinu. Vjera tada doživljuje onaj poželjni i

neophodni napredak: prestaje biti puki racionalni pristanak i postaje životni susret. Čovjek, nakon osobnog susreta s Bogom, ne kaže samo: "To je istina, uvjerio sam se", nego i: "To je netko kome mogu vjerovati." Upravo tu, u susretu, kroz osoban odnos, vjera dobiva svoje pravo lice. S druge strane, svatko tko svjesno živi i preispituje svoj život brzo dođe do uvida kako su osjećaji nestalni. Jedan dan, tjedan ili mjesec vjernik je pun zahvalnosti; osjeća blizinu Božju i njegov blagoslov. Drugi pak dan ili tjedan ne osjeća ništa. Samo duhovnu prazninu. Je li Bog u međuvremenu nestao? Je li vjera u njega bila samo iluzija? Vrijedno je stoga istaknuti kako osjećaji ovise o raspoloženju, zdravlju, drugim osobama, vremenu, uspjehu ili neuspjehu. Vjera oslonjena samo na osjećaje brzo splasne jer su osjećaji promjenjivi i lako ih je zamijeniti. Ukratko, i srce treba orijentir prema kojem se kreće. Razum je potreban vjeri kao oslonac i provjera, ali su joj potrebni i osjećaji jer je bez njih sterilna, autoreferencijalna i nesposobna za predanje. Vjera traži cjelovitog čovjeka — onoga koji misli, ali i ljubi; koji razumije, ali i odgovara.

Bog želi zajedništvo života

I tu se vjerojatno skriva najdublja istina kršćanske vjere: Bog ne traži od čovjeka samo ispravan stav nego i „ispravno“, otvoreno srce. Premalo je ako mu čovjek da tek suglasnost uma. Bog želi zajedništvo života. A zajedništvo s Bogom i uključenje u njegovu dinamiku trojstvenog života, po Kristu i uz dar Duha Svetoga, ostvaruje se onda kad čovjek prestane Boga promatrati kao ideju, a počne mu se obraćati kao Osobi. Drugim riječima, treba voditi računa i o tome da je pristup k Ocu izravno povezan s nasljeđivanjem Sina, Isusa Krista. Iskustvo i spoznaja Boga otvaraju se u mjeri u kojoj se nasljeđuje Isusa: „Ako me tko ljubi, čuvat će moju riječ pa će i Otac moj ljubiti njega i k njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti“ (Iv 14, 23). Nadalje, ako vjera ostane na razini samo razumskog pristanka, ona neće zaživjeti niti će donijeti plodove. Ako pak s razumom i srcem, kao „plućnim krilima“ svoga bića, zajedno krene prema Bogu, onda ona postaje ono što treba biti: put odnosa, povjerenja i preobražaja. Zar nije znakovito to da u razumskoj kao i osjećajnoj potrazi za Bogom dolazimo do granicā naše spoznaje? Upravo ta nemogućnost - praćena poniznošću - otvara nas otajstvu Boga: naše znanje i iskustvo ustupa mjesto objavi i milosti koja urodi predanjem.

Kršćanska tradicija, primjerice, ne tvrdi da čovjek pronalazi Boga kao što neki znanstvenik pronalazi neki predmet, pojavu ili

zakon u prirodi. Ne, ona jasno govori da Bog prvi dolazi u susret čovjeku. Bog se utjelovljuje i samopriopćava čovjeku. Bog otkriva sebe i čovjeka njemu samomu (*Gaudium et spes*, 22). Bog, dakle, ima primat, inicijativu, a vjera je odgovor na poziv; dar na uzdarje, a ne rezultat pretrage. Pascal u mističnom iskustvu postaje svjestan te istine te govori da je kršćanski Bog - Bog Abrahamov, Izakov i Jakovljevi, a ne bog filozofa i učenjaka. Drugim riječima, Bog nije apstraktan princip, već osoba koja se čovjeku obraća, s kojom se može uspostaviti odnos. I tu onda govorimo o putu koji uključuje razum i emocije, ali ih u otvorenosti Otajstvu, kroz molitvu i predanje, i nadilazi. Govorimo o vjeri koja se ne oslanja na dokaz ni na zanos, već na odnos koji se strpljivo gradi korak po korak, kako u danima sreće jednako tako i u danima tuge, "tamne noći duše", gdje ni razum ni osjećaj ne pomažu — i gdje, paradoksalno, mnogi svjedoče da su tada bili najbliže Bogu. Međutim, do te vjere se ne dolazi preko noći, već ona podrazumijeva proces rasta. Treba ispuniti neke preduvjete o kojima govorimo u nastavku.

Osobni odnos s Bogom

Opisani put — od znanja o Bogu do susreta s njim — nije samo osobno duhovno pitanje. On ima i svoje evangelizacijsko lice. U vremenu relativizma, »post-istine« i lažnih vijesti (*fake-news*) ljudi nisu izgubili čežnju za istinom, sigurnošću i vjerom koja daje smisao životu. Međutim, ona se ne nalazi kao neki „predmet“ odvojen od čovjeka, već se otkriva u njegovu odnosu s Bogom. Temeljno pitanje za evangelizaciju sekulariziranog čovjeka danas jest kako mu pomoći da ostvari osobni odnos s Bogom. Već smo gore odgovorili na to pitanje kako to nije put koji bi se isključivo oslanjao na razum ili emocije. Ne, ne postoji neki filozofski argument ili izuzetna misaona operacija koja bi dovela čovjeka do vjere u Boga. Postoji samo osobni odnos s Bogom koji je u tome nezamjenjiv (K. Rahner). Međutim, do izgradnje osobnog odnosa s Bogom treba rasti. U cilju postizanja tog rasta potrebno je suvremenom čovjeku, distanciranom od vjere i njezinih načina življenja, prvo omogućiti ono što nazivamo *preambulom fidei* (predvorjem vjere), a što se u našem kontekstu odnosi na koncept prema kojem razum može voditi do vjere. Ukratko, *preambula fidei* smjera na to da postoje određene istine koje ljudski razum može spoznati, a koje pripremaju put za nadnaravno prihvaćanje objavljenih vjerskih istina.

Sveti John Henry Newman, istaknuti engleski teolog i filozof 19. stoljeća, koji je nedavno proglašen i naučiteljem Crkve, u kontek-

stu predevangelizacije pridavao je veliku važnost konceptu "preambula fidei". Newman je istraživao odnos između razuma i vjere, te kako racionalna razmatranja mogu poslužiti kao uvod u dublje razumijevanje i prihvaćanje vjere. Vjerovao je da razum može voditi osobu do vrata vjere, ali da je za prelazak kroz ta vrata potrebna zajednička suradnja volje, iskustva i milosti. Drugim riječima, premda razum i logika igraju ključnu ulogu u približavanju čovjeka vjeri, vjera sama po sebi nadilazi ono što razum može u potpunosti dokučiti. Ona je čin povjerenja i predanja Bogu, koje se ostvaruje uz pomoć Božje milosti.

Newman je promišljao i doživljavao vjeru prvenstveno kao trajno otkriće, dinamičnu stvarnost u nastajanju i trajno na iskušenju, tako daleku od samo formalnog pristajanja na statične istine o Bogu. Vjera nije samo prijanjanje uz određeni skup istina – ona je život; snaga koja nas okreće budućnosti. Ona je i zauzetost za drugoga, avantura koja uključuje čitavu osobu, a ne tek jedan njezin dio. Onkraj svakog racionalizma i sentimentalizma on je istraživao unutarnju dinamiku sebe u potrazi za istinom. Nisu ga pritom zanimali toliko vanjski dokazi Božje opstojnosti koliko vlastito stanje čovjeka, odnosno nutarnji preduvjeti za vjeru. Prema Newmanu za vjeru je ključno s pojmovnog pristanka, dakle, čisto intelektualnog prihvaćanja Božjeg postojanja prijeći na stvarni, odnosno egzistencijalni pristanak. Budući da je vjera duboko osobna stvarnost koja zahvaća cijelog čovjeka, ona zahtijeva i priznanje Božjeg postojanja na način koji čovjeka ne ostavlja ravnodušnim, već ga mijenja i oplemenjuje.

Ukratko, u procesu obraćenja potrebno je prijeći iz deklarativne vjere u vjeru u živoga Boga; od znanja o Bogu do susreta s Bogom. O tome je jako nadahnuto govorio papa Benedikt XVI., nekoliko dana nakon što je kard. Newmana proglasio blaženim: „Do istinskog obraćenja Newman je razmišljao poput prosječnog čovjeka svoga vremena, a zapravo i poput prosječnog čovjeka današnjice, koji ne isključuje jednostavno postojanje Boga, ali ga smatra nečim nesigurnim, nečim što nema bitnu ulogu u njegovu životu. Ono što je njemu izgledalo doista stvarnim, kao i ljudima njegova i našega vremena, bilo je empirijsko, materija koju se može dohvatiti. To je 'stvarnost' prema kojoj se čovjek orijentira. 'Stvarno' je ono što se može opipati, ono što se može izračunati i uzeti u ruku. U svom obraćenju Newman je shvatio da je upravo obratno: da Bog i duša, čovjekov duhovni identitet, čine ono što je doista stvarno, ono što je važno. Oni su mnogo stvarniji od predmeta koji se mogu opipati. To obraćenje bilo je kopernikanski obrat.“ Ono što se prije čini-

lo nestvarnim i sporednim Newmanu se nakon obraćenja pokazalo kao ono doista odlučujuće. Gdje se takvo obraćenje događa, ne mijenjaju se samo čovjekovi zaključci - mijenja se način života.

Kako zdrav čovjek neće uzeti lijek ako prije ne osjeća zdravstvene probleme, tako ni ravnodušan, čovjek iznutra zatvoren za transcendenciju, ne može samo razumom doći do vjere u Boga. Potrebno je stoga čovjeku pomoći da upozna sam sebe, svoje najdublje čežnje i ideale, ali i da otvori oči za bolnu podijeljenost u sebi. Otvarajući oči za ono što je dobro, lijepo i istinito, gradi se put prema Bogu. Dionice toga puta sastoje se od egzistencijalnih interesa i konkretnih potreba čovjeka. Prihvatiti sebe kakav jest i prepustiti se u ruke Svevišnjega — to je najkraći put od priznanja Boga do čežnje za njim, i upravo ta čežnja vjeru drži živom.

Ivica Jurić